

Mestské poľnohospodárstvo – tradície a nové cesty rozvoja

Supuka, J., Feriancová, L., Tóth, A.: Urban Agriculture – Traditions and a new Ways of Development. *Životné prostredie*, 2013, 47, 4, p. 237 – 241.

The principal functions of ancient and medieval cities were dwelling, manufacture, fortification and seat governance. Green areas at the city territory have served aesthetic recreation and social functions above all. Cultivation of fruit trees vegetables and medical plants were rare inside city areas. Predominantly were grown in rural country out of city territory. Industrial revolution has open cities for allocation of mainly small form agriculture activities. There were production gardens at residential houses, vineyards, fruit orchards and allotment gardens. Successive city area enhancing, much agriculture land remain at the internal urban structure e.g. pasture, arable land, vineyards and fruit orchard. As in rural country, at city territory has had agriculture land use areas also specific historical development and background. It has marks of historical agriculture structure and also current progressive technology ones. There are reasons, when urban agriculture areas have been obtained high international recognition and authority, create substantial content of European project COST Action TD 1106 Urban Agriculture Europe (2012 – 2016), where is participating Slovak University of Agriculture in Nitra as well.

Key words: city green structure, urban agriculture areas, history and current state

Súčasťou mestských a vidieckych sídel, sú aj plochy vegetácie, ktoré vyplňujú otvorené priestory v hraniciach ich intravilánu. Podľa kritérií súčasnej funkčnej klasifikácie možno ich rozdeliť na plochy produkčné, rekreačné a ekologicko-environmentálne. Je to v súlade aj s definíciou, keď pojem *urbánna (sídelná) vegetácia* obsahuje pôvodné, prirodzené, synantropné alebo človekom zámerne komponované spoločenstvá drevín, tráv, bylín a kultúrnych rastlín domácej a introdukovanej flóry na rôznom stupni kultúrneho stvárnenia architektonickej vybavenosti s diferencovanou vnútornou štruktúrou, rôznorodým funkčným poslaním a formami využívania (Supuka, 1992). Vegetačné štruktúry tvoria zelené siete sídla (*green nets, green areas, green ways*), ktoré spolu s vodnými plochami (*blue areas*) považujeme za biologicky aktívne plochy. Mnohí autori doma aj v zahraničí používajú variabilné pomenovanie ich funkcií a reálneho využívania, čo je principiálne zhrnuté v prácach, napr. Fabos (2004), Feriancová (2005), Supuka, Feriancová a kol. (2008), Werquin et al., eds. (2005). Definované sú ako *green system, green spaces, open spaces, recreation spaces, ecological networks, biological corridors, biodiversity areas* a pod.

Podľa kategorizácie ekosystémových služieb (Reyers et al., 2009) možno ich hodnotiť z hľadiska funkčného významu: podporného, produkčného, regulačného, kultúrneho.

Osobitné miesto a uznanie majú aj zelené plochy v priestoroch a lokalitách pietneho významu, ktoré sú prirodzenou súčasťou mestských aj vidieckych sídiel (Halajová, 2010).

Trendy mestského poľnohospodárstva v európskom priestore

Súčasná sociálno-ekonomická stagnácia krajín Európskej únie, ale aj iných krajín vo svete, ktorá prináša aj problémy v oblasti trhu práce a zamestnanosti obyvateľstva, vyvolali aj inšpiratívne témy rozvoja tzv. *urbánneho poľnohospodárstva*. Jeho dominantným cieľom je prehodnotiť doterajší vývoj a stav, formy poľnohospodárskeho využívania plôch na území mesta (sídla), vytvárať a podporovať ďalší rozvoj v rámci územných plánov sídel, vrátane legislatívnej a finančnej podpory v jednotlivých krajinách a v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky (CAP – *Common Agricultural Policy*) krajín EÚ. Na projekt COST TD1106 *Urban Agriculture Europe* (UAE, 2012 – 2016) je napojených 20 krajín, vrátane Slovenska (Fakulty záhradníctva a krajinného inžinierstva Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre). Cieľom európskeho projektu je urobiť klasifikáciu poľnohospodársky využívaných plôch a ich ťažiskový popis v jednotlivých zúčastnených krajinách a na nimi vybraných referenčných územiach a modelových sídlach. Vychádzame pritom z historickej kontinuity, keďže záhradnícky a záhradkársky využívané plochy na území sídel a ich kontaktných zón majú dlhodobú tradíciu. V podmienkach Slovenska (podľa údajov Slovenského zväzu záhradkárov z roku 2010) je evidovaných 108-tisíc vlastníkov záhrad z nich 78-tisíc hektárov zaberajú záhrady pri súkromných domoch a 5-tisíc ha v rámci cca 1 000 záhradkárskych osád na Slovensku. Poľnohospodársky využívané plochy na území sídel a ich kontaktných zón majú silné tradície takmer vo všet-

kých krajinách Európy, so zreteľnou dominanciou najmä v Nemecku (tiež v Rakúsku, Taliansku, Španielsku, Holandsku, Česku, Poľsku a samozrejme na Slovensku). To dokumentujú aj výsledky komparatívneho výskumu záhrad a záhradkárskych kolónií na území mesta Brno a Viedeň (Keyzlarová, 2010). Mestské poľnohospodárstvo má historické tradície aj v ázijských krajinách, hlavne v územiach s vysokou hustotou obývania, kde má vysokú cenu každá plocha, ktorá môže byť prínosom pre produkciu potravín v akomkoľvek množstve.

Intenzifikované poľnohospodárstvo s využitím moderných technológií, vyšľachtených výkonných odrôd a plemien hospodárskych zvierat je sústredené prioritne vo vidieckom priestore, na farmách rôznych veľkostí a s rôznym špecializovaným obsahom. Známe sú supermoderné metódy tzv. presného poľnohospodárstva (*precision agriculture*) s minimálnym negatívnym dopadom na zložky životného prostredia a s produkciou potravín vysokej kvality. Priemerne 10 – 15 % fariem vyrába potraviny na princípe ekologického (alternatívneho) poľnohospodárstva.

Vytvára otázka, aké kategórie poľnohospodárstva sú zastúpené vo vnútornej štruktúre sídla mestského alebo vidieckeho typu. Sú to prioritne extenzívne, maloplošné formy pomerne s vysokým podielom ľudskej práce, ale často aj s využitím malej výkonnej techniky hlavne pre kyprenie pôdy, kosenie trávnych plôch, zavlazovanie, ochranu proti chorobám a škodcom. Z pestovaných plodín dominuje ovocie, zelenina, byliny pre homeopatiu, kulinárstvo a čajoviny. Zreteľná je eminentná snaha pestovateľov o experimentovanie a ústne podanie svojich výsledkov a úspechov medzi členmi spoločnej komunity a rovnakej záujmovej orientácie. Táto sa prejavuje napr. v pestovaní nových, doteraz netradičných druhov ovocia s vysokými utilitárnymi hodnotami (napr. kiwi, zemolez, muchovník, kustovníca, brusnica, arónia, rašetliak, figa a pod.), ale aj návrat k starým kultúrnym druhom (napr. gaštan jedlý, moruša, oskoruša, mišpuľa, dula a pod.). V klimaticky vhodných podmienkach a v územiach s vinohradníckou tradíciou, pestovanie viniča, jeho ušľachtilých odrôd a noviniiek, nadobúda nové dimenzie, aj keď mnohé staré vinohrady sú opustené a zarastajú synantropnou a inváznou vegetáciou. Známe sú trendy experimentovania s viničom aj v klimaticky náročnejších územiach (napr. v Liptovskej kotline na Slovensku). Vo svete sú známe formy pasenia oviec a kôz na lúčnych plochách rozsiahlejších mestských parkov, v opustených priemyselných areáloch, starých ovocných sadoch a vinohradoch, ktoré sú súčasťou intravilánu mesta.

Okrem tradičného využívania záhrad pri rodinných domoch v zónach individuálnej bytovej výstavby v mestách a na dedinách, významné miesto v európskych krajinách vrátane Slovenska majú *záhradkárske kolónie* v priľahlých zónach miest. Vo svete sú známe a novodobou veľmi preferované, tzv. *komunitné záhrady*, vyčleňo-

vané na nevyužívaných lokalitách mesta pod správou mestskej samosprávy alebo občianskych združení, či mimovládnych organizácií. Zriaďované sú dominantne pre ľudí s nižšou solventnosťou, alebo zostali na okraji spoločenského života, bez práce, alebo sú osamotení a potrebujú pracovno-spoločenský kontakt.

V kontaktných zónach miest na príklade Španielska sa vytvárajú organické celky poľnohospodárskej výroby, s prioritným zameraním na ovocinárstvo a zeleninárstvo a sú pomenované ako *poľnohospodárske parky* (*agricultural parks*). Zrejmá terminologická paralela s názvom *priemyselné parky*, ktoré sú reálnou skutočnosťou aj na Slovensku. Záhradnícko-kvetinárske centrá sú známe, tradičné a kontinuálne aj v iných krajinách Európy a v blízkosti ich miest, napr. v Rakúsku, Holandsku, Francúzsku, Nemecku a pod., ale aj novodobé v okolí Varšavy v Poľsku. Sú viditeľné pre každého cestujúceho krajinou alebo blížiacemu sa napr. do Viedne. Vnímame ovocné sady, plantáže, vinohrady, rozsiahle komplexy skleníkov. Podobná štruktúra bola aj v blízkosti slovenských miest, v poslednom čase sa akosi vytratil. Ale máme snahu sa k nim vrátiť, veď to robí celá Európa!

Poľnohospodárske parky sú zámerne vytvárané multifunkčné územia v kontaktných zónach miest, kde sú malé farmy, priestory verejného využívania a prvky prirodzených a kultúrnych habitatov. Zabezpečujú produkciu čerstvých potravín, sú priestorom vzdelávania, tvorby environmentu a estetického vnímania. Zabezpečujú kontinuálne poľnohospodárstvo a kultiváciu pôdy v kontexte urbanizovanej krajiny, umožňujú prístup ľudí do zelených priestorov a verejných parkov pre oddych, rekreáciu a permanentný kontakt s prírodou (Sustainable Agriculture Education, 2005). Barcelonská deklarácia o mestskom poľnohospodárstve a Spoločnej poľnohospodárskej politike definuje mestské poľnohospodárstvo ako *priestor všetkých spoločností a komunit, ktoré sú zamerané na produkciu s biologickým obsahom, s využitím miestnych skúseností, štandardov, a to v kontexte vnútromestských a prímestských priestorov* (COST-Action UAE, 2013). Bryant (2012) definuje mestské poľnohospodárstvo ako aktivitu, ktorá zahrňuje vzdelávacie funkcie, sociálnu integráciu, produkciu potravín pre spotrebiteľov mesta, ochranu dedičstva kultúrnej krajiny, ochranu poľnohospodárskej pôdy a vodných zdrojov, oddych, rekreáciu a turizmus vo farmárskom type krajiny (podľa našej terminológie – *agroturizmus*). V rámci krátkodobého vedeckého pobytu uskutočnil sa výskum 2 typov poľnohospodárskych parkov v širšom metropolitnom území mesta Barcelona, a to aj za slovenskej spoluúčasti (Attila Tóth). Boli to územia *Parc Agrari del Baix Llobregat a L'espain Rural Gallecs*. Podrobné výsledky sú publikované v práci Giacché, Tóth (2013). Krátky pohľad do problematiky mestského poľnohospodárstva v kontexte európskych krajín poukazuje na jeho logickú potrebnosť, všestrannú efektívnosť a užitočnosť.

Výskum mestského poľnohospodárstva na modelových sídlach

V nadväznosti na slovenskú účasť v uvedenom projekte COST TD1106-UAE, uskutočnili sme v roku 2012 pilotný výskum poľnohospodársky využívaných plôch na referenčných sídlach mesta Nitra a obce Tvrdošovce. Ako podklad boli využité územné plány sídla a funkčno-priestorová analýza plôch, katastrálne mapy a záznamy s kategorizáciou pozemkov. Terénnym výskumom sme identifikovali skúmané plochy, spracovali a popísali sme ich kategorizáciu podľa polohy, obsahu, ako aj foriem využívania.

Poľnohospodársky využívané lokality v rámci štruktúry mesta nikdy neboli súčasťou historického jadra Nitry, podobne ako v iných mestách Európy s historickou podmienenosťou. Boli lokalizované ako zásobáreň vždy čerstvého ovocia a zeleniny v najbližšom území mesta. Táto forma a tradícia má historickú tradíciu, ktorá sa zachováva aj v súčasnosti, keď takmer každé mesto (s vhodnými prírodnými podmienkami, najmä pre záhradnícku výrobu) má alokované a vybudované dnes už moderné technológie na plochách (otvorených alebo zakrytých – fólia, sklo) a v sadoch pre výrobu ovocia a zeleniny. Na území Nitry a v kontaktných zónach boli v minulosti známe zeleninárske základne pozdĺž rieky Nitry (dostupnosť vody pre závlahy) na lokalitách Lužianky, Mlynárce, Horné a Dolné Krškany, Ivánka pri Nitre, Janíkovce, ktoré najčastejšie vlastnili a riadili bulharskí prisťahovalci. Rozvoj vinohradníctva a ovocinárstva je zreteľný najmä na lokalitách Zobor, Čermáň, Klokočina, Šúdol (ako súčasť mesta) a v kontaktných obciach, napr. Nitrianske Hrnčiarovce, Štitáre, Drážovce, Veľký a Malý Lapáš, Pohranice a pod. Zeleninárstvo a ovocinárstvo, vrátane vinohradníctva, si zachovalo nielen svoju tradíciu, ale nesie aj stopy svojej historickej kontinuity, ako je antropogénny reliéf, zavlažovacie systémy a kanále, účelové stavebné objekty a obytné domy v typickej regionálnej architektúre, skladové objekty (pivnice), elementy sakrálnej architektúry a i. Tieto zeleninárske a ovocinárske historické základne mali prioritne produkčnú funkciu, vinohrady okrem produkčnej a kultúrno-spoločenskej aj oddychovú (relaxačno-rekreačnú) funkciu.

Vo vidieckom sídle Tvrdošovce predstavujú poľnohospodársky využívané plochy prirodzenú súčasť urbanizovaného územia obce. Ide najmä o produkčné záhrady pri rodinných a bytových domoch, ovocné sady a vinohrady. Charakteristickou súčasťou pozemkov pri rodinných domoch sú aj hospodárske dvory (tzv. zadné dvory), kde sa sústreďuje živočíšna výroba s prevahou hydiny a ošípanej, miestami sa vyskytujú aj holubníky a králikárne, zriedkavejší je chov hovädzieho dobytku a kôz. Úžitkové záhrady pri rodinných domoch sú zamerané prevažne na zeleninovú produkciu s prítomnosťou ovocných drevín a rôznych foriem pestovania viniča. Obľúbenou, a často sa vyskytujúcou formou, sú viničové

pergoly ponad prístupovou komunikáciou a podstienkom. Súvislé ovocné sady a vinohrady sa nachádzajú v peri-urbánnej časti sídla a extenzívna poľnohospodárska produkcia v otvorenej krajine v rámci katastrálneho územia.

Ďalšia fáza urbánneho poľnohospodárstva priniesla nové prvky po druhej svetovej vojne vznikom záhradkárskych kolónií a to na lokalitách s nižšou bonitou pôdy, pozdĺž regulovaných vodných tokov, na pásových zvyškoch polí pozdĺž komunikácií a pod.

Je len logické, že v zónach individuálnej bytovej výstavby nevyhnutnou súčasťou rodinného domu bola aj záhrada, rôznej veľkosti, v závislosti od stavebného pozemku, ale aj polohy v štruktúre mesta. Forma utilitárneho využívania prídomej záhrady prechádzala časovými zmenami. Určujúcimi kritériami bola dostupnosť ovocia a zeleniny v podmienkach verejného trhu, ekonomická sila bývajúcej rodiny, návyky a vzťah k pestovateľským aktivitám, osobný záujem konzumovať produkt vlastnej práce o známej zdravotno-hygienickej a nutričnej kvalite. Významným fenoménom v súčasnosti je aj životný štýl a kultúra bývania, ktoré sa premietajú do zvýšenia podielu záhrady na rekreáciu, relax a spoločenskú komunikáciu.

Plochy vinohradov a ovocných sadov na území mesta a v kontaktnej zóne prechádzali rovnako zmenami, a to plošnými, vlastníckymi, alokačnými a vnútorne-štruktúrnymi, ako odraz zmeny pestovateľských technológií a prieniku novovyšľachtených sort kultúrnych rastlín.

Ďalšou kategóriou poľnohospodárskych plôch, ktorá sa rozvinula na území mesta, ale aj vidieckych sídel po 2. svetovej vojne, sú zakryté plochy záhradníckej výroby a kvetinárstva (skleníkové a fóliovníkové hospodárstvo). Rozsiahly priestor a relevantný výrobný objem nadobudli v Nitre dve dominantné lokality, a to Ivanka pri Nitre a areál Zelokvet na Párovských lúkach. Skleníková a najmä fóliovníková produkcia mali významné zastúpenie aj na území obce Tvrdošovce. Predstavovali významný vedľajší rodinný príjem pre domácnosti. Intenzita produkcie začala po revolúcii postupne klesať a z pôvodnej, prevažne monokultúrnej produkcie zameranej na odbyt prešli domácnosti na samozásobiteľsky orientované pestovanie viacerých druhov zelenín. V mnohých záhradách táto forma úplne zanikla a konštrukcie boli postupne odstránené.

Na základe historicko-vývojovej analýzy plôch poľnohospodárskej výroby na území mesta Nitry, ale aj obce Tvrdošovce a ich kontaktných zón, kategorizujeme a definujeme ich súčasnú štruktúru nasledovne:

1. *Záhrady pri rodinných domoch* – ich vnútorná štruktúra a skladba kultúr závisí od veľkosti pozemku, tradícií a osobných záujmov rodiny. Na väčších pozemkoch sú aj rozsiahlejšie plochy ako aj vyššia pestrosť kultúr, alebo rozsiahla plocha má monokultúrny charakter (vinohrad, ovocný sad, zeleninová záhrada). Menšie pozemky majú spravidla menší rozsah kultúr, ovocné druhy (najmä jab-

Vinohrady sú historicky tradičné produkčné plochy v prídomových záhradách (Nitra, mestská časť Zobor, 2013).
Foto: Ján Supuka

Ovocné stromy sú nielen produkčný, ale aj estetický prvok rodinnej záhrady. (Nitra, mestská časť Zobor, 2013).
Foto: Ján Supuka

lone a hrušky) využívajú najmä progresívne sorty a technológie (palmeta, štíhle vreteno). Mnohé záhrady sú obohatené o vzácne a teplomilné ovocné druhy, ako je mandľa, moruša, figa, gaštan jedlý, broskyňa, marhuľa a pod. Častý je výskyt zakrytých plôch (skleníkov a fóliovníkov), ktorých vyšší podiel zisťujeme v štruktúre vidieckeho sídla v porovnaní s mestským. Pri prieskume sa zistilo, že cca 75 % záhrad, okrem produkčnej plochy, má aj plochu produkčno-rekreačnú, vrátane vodných bazénov. Takmer 25 % záhrad pri novodobých objektoch a rodinách novodobého životného štýlu má len relaxačnú plochu, produkčná plocha úplne chýba. Záhrady pri rodinných domoch delíme na základné podkategórie:

- zeleninové;
  - zeleninové aj so zakrytými plochami;
  - zeleninové a ovocné;
  - zeleninové, ovocné, vinič a vzácne druhy ovocia.
2. *Záhrady v záhradkárskych kolóniách* – v kontaktných zónach mesta Nitra sa vyskytuje 6 kolónií (Kynek, Šúdol, Pri Agrokomplexe, Pri rieke Nitra, Diely, Mlynárce). Vnú-

torná štruktúra a skladba kultúr je podobná záhradám pri rodinných domoch. Viac ako 60 % záhrad má aj chatky s rekreačno-relaxačným využitím s príslušnými relaxačnými plochami. Najčastejšie plochy záhrad sú 400 m². Základné podkategórie záhrad v záhradkárskych kolóniách sú:

- záhrady s chatkou;
- záhrady bez chatky;
- záhrady ovocinárske;
- záhrady ovocinárske s viničom;
- záhrady ovocinárske a zeleninárske.

Kategória tzv. chovateľských záhradkárskych kolónií sa v kontaktných zónach mesta Nitra nevyskytuje, známe sú napr. v kontaktnej zóne mesta Zvolen. Táto kategória je typická pre sídla mestského typu. Záhradkárske kolónie nevidujeme v sídlach vidieckeho typu, keďže tam ich výskyt nie je opodstatnený.

3. *Vinohrady* – nachádzajú sa v intraviláne mesta Nitra alebo v kontaktných zónach na lokalitách tzv. vinice. V intraviláne Nitra sú dominantné veľkoplošné vinohrady (cirkevné, potom družstevné a opäť cirkevné) pod Zoborom, ktoré možno považovať za historické s typickými znakmi, ako sú terasy, vinohradnícke pivnice a pod. Novodobé veľkoplošné vinohrady sú na lokalite tzv. Agrokomplexu. Maloplošné vinohrady sú tradičnou historickou súčasťou Zobora, Čermáňa, Dielov, Mlynáriec, Krškán, Nitrianskych Hrnčiaroviec a Drážoviec, ktoré sú pričlenenými lokalitami (obcami) a tvoria súčasť Veľkej Nitra. V obci Tvrdosovce je lokalizovaný extenzívny vinohrad v kontaktnej časti sídla. V urbanistickej štruktúre sídla sa vyskytujú rôzne formy pestovania viniča na konštrukciách, ako napr. perogoly. Typickými historizujúcimi znakmi je antropogénny reliéf s častými terasami, historické pivnice v reprezentatívnej regionálnej architektúre a staré stromy vzácných ovocných drevín (moruša, oskoruša, gaštan jedlý, mandľa, orech kráľovský). Mnohé aj maloplošné vinohrady zmenili pestovateľské technológie (vedenie na koloch) na moderné (drôtové vysoké vedenie), zmenila sa v mnohých prípadoch aj skladba odrôd viniča, pivničné objekty sú väčšinou modernizované na multifunkčné objekty aj s rekreačným a relaxačným využívaním. Kultúrno-historické, estetické a utilitárne hodnoty týchto vinogradov sú podrobne popísané v iných prácach (Supuka, Verešová, Šinka, 2011; Verešová, Takáčová, 2010). Staré maloplošné vinohrady majú častú kombináciu s ovocnými drevinami (jablone, hrušky, čerešne, marhule a broskyne a pod.), ale aj so zeleninou (cibuľa, cesnak, tekvice, jahody a pod.) Vinohrady možno rozdeliť do nasledovných podkategórií:

- vinohrady historické maloplošné;
- vinohrady veľkoplošné, novodobé, intenzívne;
- vinohrady s historickými pivnicami;
- vinohrady s novodobými rekreačnými chatami;
- vinohrady s ovocnými aj s vzácnymi drevinami, prípadne ďalšie kombinácie.

4. *Veľkoplošné ovocné sady* – najčastejšie sa nachádzajú na okraji mesta alebo v katastrálnych územiach príslušných obcí. Zakladané boli v 60. – 70. rokoch minulého storočia

alebo na prelome 20. storočia. Sú to intenzívne sady s modernými technológiami, s novodobými odrodami ovocia (jablňami, hruškami, slivkami, čerešňami, višňami, marhuľami, broskyňami a pod.), napr. Malý Lapáš, Mojmirovce, Lefantovce. Pozoruhodný je aj nový, tzv. ekosad v Kolíňanoch. V Tvrdošovciach sa nachádzajú veľkoplošné sady v kontaktnej časti sídla, kde poľnohospodárske družstvo pestuje ovocie na výmere 68,4 ha. Najväčšie zastúpenie v ovocných sadoch majú jablone, ktoré zaberajú takmer polovicu celkovej výmery ovocných sadov (31,14 ha). Druhú najväčšiu výmeru majú marhuľové sady (20,56 ha). Zaujímavosťou je inovatívne pestovanie rakytníka rešetliakového na výmere 12,5 ha. Najmenšie územie zaberajú broskyňové sady (4,2 ha). K pod kategóriám patria:

- ovocné sady intenzívne, konvenčné (monokultúrne a zmiešané);
- ovocné sady alternatívno-ekologické (monokultúrne a zmiešané).

5. *Záhrady v intraviláne aj v kontaktných zónach sídel* – sú to malé plochy, najčastejšie vo veľkosti 0,5 až 1,0 ha, ktoré v intraviláne alebo na okraji sídel neprešli kolektivizačnou premenou a zostali tiež v súkromnom vlastníctve majiteľa, hospodára. Majú historickú alebo novodobú formu, čo do obdobia vzniku alebo druhej skladby pestovaných kultúr. Často pružne reagovali na potreby trhu a menili skladbu kultúr, väčšinou majú monokultúrny alebo kombinovaný charakter. K základným podkategóriám patria:

- ovocné záhrady monokultúrne (čerešňa, višňa, marhuľa, broskyňa, orech kráľovský);
- ovocné záhrady zmiešané;
- zeleninové záhrady s monokultúrou jahôd (typická tradícia v Nitre a okolitých dedinách).

* * *

Záverom možno konštatovať, že progresívne trendy obnovy a rozvoja poľnohospodársky využívaných plôch na území mesta, respektíve vidieckych sídel v štruktúre ich intravilánu, nadobudli v poslednom období vysokú aktuálnosť. Dominantným poslaním je príspevok k potravinovej bezpečnosti, kultivácia nevyužívaných a zanedbaných plôch sídla, pracovná a spoločenská aktivita obyvateľstva, sociálna inklúzia nezamestnaných, posilnenie multifunkčných hodnôt kultúrnej krajiny, vytvorenie priestorov pre rekreáciu a oddych. To je aj cieľom spoločného európskeho výskumného projektu COST TD1106 – *Urban Agriculture Europe* (Mestské európske poľnohospodárstvo).

Na území mesta Nitry boli identifikované nasledovné kategórie a rozlohy poľnohospodárskych plôch: vinohrady a ovocné sady 106,4 ha, záhradkárske kolónie 82,7 ha, skleníky 9,5 ha, záhrady pri rodinných domoch 678 ha (Mišovičová, 2008), resp. na katastrálnom území Nitry: záhrady 626 ha, ovocné sady a vinohrady 3 940,1 ha (Podklady Stavebného úradu mesta Nitra z roku 2010).

Na katastrálnom území obce Tvrdošovce boli identifikované nasledovné kategórie a rozlohy poľnohospodár-

ských plôch: ovocné sady 82,9 ha, vinice 62,1 ha, záhrady 125,7 ha, pričom orná pôda predstavuje až 4 391,9 ha (Územný plán obce Tvrdošovce, 2006).

Príspevok bol spracovaný vďaka finančnej podpore grantového projektu KEGA č. 20SPU-4/2011, č. 19SPU-4/2011 a projektu COST TD1106- UAE.

Literatúra

- Bryant, R. Ch.: Keynotes: The Discovery of Urban Agriculture. In: COST Action Urban Agriculture Europe: Documentation of 1st Working Group Meeting. Aachen: COST, ESF, RWTH Aachen University, 2012, p. 5 – 9.
- Fabos, J. G.: International Greenway Planning: An Introduction. Landscape and Urban Planning, 2004, 68, p. 143 – 146.
- Feriancová, L.: Obnova zelene vidieckeho sídla. Nitra: SPU v Nitre, 2005, 91 s.
- Giacché, G., Tóth, A.: COST-Action Urban Agriculture Europe: UA in Barcelona Metropolitan Region: Short Term Scientific Mission Report [online]. 2013. (http://www.urbanagricultureeurope.la.rwth-aachen.de/files/130319_stsmreport_barcelona.pdf)
- Halajová, D.: Pietna zeleň v súčasnej záhradno-architektonickej tvorbe. Nitra: SPU v Nitre, 2010, 88 s.
- Keyzlarová, S.: Land-Use Changes in Urban Landscape by the Example of Allotment Garden Colonies in Brno (CZ) and Vienna (A). Geospace, 2010, 5, 1, p. 100 – 105.
- Mišovičová, R.: Krajinnokoekologické predpoklady rozvoja mesta Nitry a jeho kontaktného územia. Nitra: UKF v Nitre, 2008, 113 s.
- Reyers, P. et al.: Ecosystem Services, Land Cover Changes and Stakeholders: Finding of Sustainable Food Hold for Semi-Arid Biodiversity Hotspot. Ecology and Society, 2009, 14, p. 38 – 46.
- Supuka, J.: Obsah a klasifikácia urbánnej vegetácie, explikácia pojmu „zeleň“. In: Klasifikácia rastlín a rastlinných spoločenstiev. Zvolen: LF TU vo Zvolene, 1992, p. 26 – 33.
- Supuka, J., Feriancová, L. a kol.: Vegetačné štruktúry v sídlach: Parky a záhrady. Nitra: SPU v Nitre, 2008, 504 s.
- Supuka, J., Verešová, M., Šinka, K.: Development of Vineyards Landscape Structure with Regards to Historical and Cultural Values. Ekológia (Bratislava), 2011, 30, 2, p. 229 – 238.
- Sustainable Agriculture Education: Definition of an AgPark. In: Urban Edge Agricultural Parks Toolkit [online]. Berkeley: SAGE. 2013. (<http://www.sagecenter.org/wp-content/uploads/2013/05/2005-12-14-Urban-Edge-Ag-Park-Toolkit.pdf>)
- Územný plán obce Tvrdošovce. Textová a grafická časť. Bratislava: Ateliér domova, 2006.
- Verešová, M., Takáčová, A.: The Vineyards in the Scenic Picture. Acta Horticulturae et Regiotecturae, 2010, 13, spec. issue, p. 114 – 120.
- Werquin, A. C. et al. (eds.): Green Structure and Urban Planning. Final Report, COST Action C11. Official Publication EU-EC, 2005, 438 p.

Dr. h. c. prof. Ing. Ján Supuka, DrSc.,

jan.supuka@uniag.sk

Prof. Ing. Ľubica Feriancová, PhD.,

lubica.feriancova@uniag.sk

Ing. Attila Tóth, at.attilatoth@gmail.com

Katedra záhradnej a krajinej architektúry Fakulty záhradníctva a krajinného inžinierstva Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre, Tulipánová 7, 949 76 Nitra